

***Statenstuk* 2004-152**

Noordelijk ambitiestatement Leren voor duurzame ontwikkeling

Voorgestelde behandeling:

- Statencommissie Milieu, Water en Groen op 4 oktober 2004
- provinciale staten op 3 november 2004
- fatale beslisdatum: n.v.t.

Voorgestelde status: **A-stuk**

Behandeld door mevrouw C. Scholten-van der Scheer, telefoonnummer (0592) 36 57 26

Portefeuillehouder: mevrouw A. Edelenbosch

Inleiding

In de periode 2000-2003 heeft de provincie de regie gevoerd over het programma Leren voor Duurzaamheid (LvD). Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft mede namens het Ministerie van Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM), het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en het Ministerie van Buitenlandse Zaken (BuZa) de provincie op grond van een provinciaal ambitiestatement een bijdrage van € 453.775,50 toegekend, onder voorwaarde van decentrale cofinanciering van minimaal € 131.596,--. Het financiële verslag is op 25 juni 2004 naar het Ministerie van LNV verzonden. Het inhoudelijke verslag van Drenthe en de eind-evaluatie van het landelijke programma, treft u ter informatie in de leeskamer aan en is te vinden op het Stateninformatiesysteem.

Nieuw programma Leren voor duurzame ontwikkeling 2004-2007

Op 30 oktober 2003 heeft de Interprovinciaal Overleg(IPO)-adviescommissie Milieu ingestemd met deelname aan het programma Leren voor duurzame ontwikkeling en continuering van de provinciale cofinanciering. Gedeputeerde staten (GS) hebben op 3 februari 2004 ingestemd met het gezamenlijk met de provincies Groningen en Fryslân opstellen van een Noordelijk ambitiestatement Leren voor duurzame ontwikkeling. Op 3 juni 2004 zijn de individuele provincies door het Ministerie van LNV uitgenodigd deel te nemen aan het programma Leren voor duurzame ontwikkeling en daartoe voor 1 augustus¹ een (concept)provinciaal ambitiestatement in te dienen, dat als basis voor subsidieverlening zal dienen.

Advies

1. Kennisnemen van de evaluatie van het programma LvD.
2. Het Noordelijk ambitiestatement Leren voor duurzame ontwikkeling vaststellen en de minister van LNV hiervan op de hoogte stellen.
3. De provinciale cofinanciering als volgt dekken:
 - a. Het resterende bedrag uit het krediet LvD als provinciale bijdrage Leren voor duurzame ontwikkeling voor 2004 en 2005 gebruiken.
 - b. De resterende eigen provinciale bijdrage voor 2005 (€ 4.993,--) en de resterende (verplichte) provinciale bijdrage (in totaal € 76.500,--) voor de jaren 2006 en 2007 vooralsnog dekken binnen het programma 6.0 Landelijk gebied.
4. De uitwerking van het ambitiestatement in jaarlijkse uitvoeringsprogramma's en de uitvoering van deze programma's, eveneens in nauwe samenwerking met de provincies Groningen en Fryslân organiseren.
5. De subsidieregeling LvD intrekken.

Meetbaar/Beoogd beleidseffect

Door middel van het uitvoeren van diverse projecten waarin de duurzame afweging in de praktijk wordt gebracht, wordt een positieve bijdrage geleverd aan een duurzame samenleving in de drie noordelijke provincies.

¹ Een ambtelijk concept is ter informatie toegezonden. Bericht van goedkeuring door provinciale staten (PS) moet zo spoedig mogelijk, maar voor half november aan het Ministerie van LNV worden gezonden in verband met de bevoorschotting van 2004.

Argumenten

- 1.1. *Uit de evaluatie komt naar voren dat er goede resultaten zijn geboekt met LvD, maar dat de tijd tekort is geweest om structurele vorderingen te maken.*

Het evaluatierapport (Evaluatie Programma LvD 2000-2003, concept 19 juli 2004) maakt melding van de volgende opbrengsten van het programma. Veel nieuwe partijen, veel projecten en verrassende, nieuwe coalities. De cohesie binnen provinciale en gemeentelijke programma's is versterkt door de decentrale opzet. Er was ruimte voor burgerinitiatieven en betrokkenheid van burgers is vergroot. Organisaties zijn verder geprofessionaliseerd en hebben mede dankzij het programma geleerd te werken als marktpartij. Het programma heeft nieuwe impulsen gegeven aan andere duurzaamheidsinitiatieven. Er heeft inhoudelijke verdieping plaatsgevonden op het gebied van Leren en participatie bij duurzame ontwikkeling. De dimensie ruimte of mondialiteit heeft expliciet aandacht gekregen. Er zijn verschillende ondersteunende instrumenten ontwikkeld voor intermediaire organisaties voor duurzame ontwikkeling en leren.

Er wordt echter opgemerkt dat veel resultaten nog het karakter van experimenten hebben. Het is nu tijd voor opschaling en meer sturing op blijvend effect.

- 2.1. *Om voor de rijksbijdrage in aanmerking te komen, moet een ambitiestatement (beleidskader) worden vastgesteld.*

Het Rijk baseert het al dan niet toekennen van een vierjarige rijksbijdrage op de ambities zoals geformuleerd in een provinciaal ambitiestatement. Zonder ambitiestatement dus geen rijksbijdrage. De samenwerking zoals voorgesteld door de drie noordelijke provincies door één gezamenlijk Noordelijk ambitiestatement op te stellen, wordt door het Rijk toegejuicht.

- 2.2. *Het ambitiestatement vormt het kader, waar binnen GS de uitvoering van Leren voor duurzame ontwikkeling ter hand kunnen nemen.*

Binnen het dualisme, kan het ambitiestatement gezien worden als het beleidskader dat PS vaststellen. Daarbinnen kunnen GS zorg dragen voor de uitvoering van het beleid en het berekenen van de ambities over vier jaar. De ambities in het Noordelijk ambitiestatement zijn gebaseerd op verwachte meerwaarde ten opzichte van de bestaande provinciale ambities. Met name op het gebied van participatie en betrokkenheid van burgers bij beleidsontwikkeling en -uitvoering. De genoemde thema's zijn: Ruimtegebruik, Duurzame samenlevingen (plattelandsgemeenschappen en op wijkniveau in steden), Energievraagstukken (waaronder klimaatveranderingen), Duurzaam waterbeheer en Duurzaamheid tussen de oren (brede bewustwording van het belang van duurzame ontwikkeling in de samenleving).

- 3.1. *In tegenstelling tot het vorige programma, waar sprake was van een garantstelling door de provincies, vraagt het Rijk nu een financiële bijdrage van de provincies aan de uitvoering van het programma.*

De provincie heeft de garantstelling voor de decentrale financiering door provincie, gemeenten en waterschappen uit het **vorige** programma (€ 131.596,--) in vier termijnen in het krediet LvD opgenomen. Op dit moment zijn alle projecten financieel afgewikkeld en heeft de accountant een goedkeurende verklaring over het financiële verslag afgegeven. In het krediet resteert nog €71.507,85,-- (vanwege bijdragen van gemeenten en waterschappen waarvoor de provincie garant stond).

Het Rijk verwacht nu een expliciete financiële medeverantwoordelijkheid van provincies. Daarom is in de beschikkingsbrief voor het nieuwe programma Leren voor duurzame ontwikkeling een provinciale cofinanciering als **voorwaarde** gesteld voor subsidiëring door het Rijk (€ 153.000,-- voor vier jaar).

De uitnodiging van het Rijk om deel te nemen aan het programma LvD (en de voorwaarde van een provinciale medefinanciering in plaats van garantstelling) kwam pas op 3 juni 2004. Op dat moment was het niet meer mogelijk om voorstellen voor nieuw beleid in te dienen voor 2004 en 2005.

3.2. Het restant uit het krediet LvD is minder dan de minimale bijdrage voor vier jaar die van de provincie wordt gevraagd.

Per jaar moet de provincie Drenthe zelf €38.250,- bijdragen aan projecten Leren voor duurzame ontwikkeling om voor de maximale subsidie van het Rijk in aanmerking te komen (verhouding bijdragen is 25% provincie, 75% Rijk. Dus op iedere euro van de provincie, legt het Rijk €3,- bij). In het krediet LvD resteert nog €71.507,85. Dat betekent dat nog €81.492,15 benodigd is ten behoeve van de cofinanciering van projecten in 2006 en 2007.

4.1. Uit de evaluatie is gebleken dat een aantal aspecten uit het vorige programma de afzonderlijke provincies te boven ging.

Uit de provinciale eindevaluaties van Groningen, Drenthe en Fryslân komt naar voren dat er goede ervaringen zijn opgedaan met samenwerking in het project Scholen voor duurzaamheid (SvD). Voordat dit project van start ging, had iedere provincie wel pogingen gedaan om aansluiting te vinden bij het voortgezet onderwijs. De ene provincie was daar meer succesvol in dan de andere. Het project SvD heeft echter in alle drie provincies de ontwikkelingen in een stroomversnelling gezet. Scholen en bedrijfsleven reageren enthousiast op deze aanpak. Door de programmaleiders is geconstateerd dat meer onderwerpen en doelgroepen zich lenen voor deze gezamenlijke aanpak. Te denken valt aan regiovisies, aansluiting bij Kompas-projecten, Energy Valley en dergelijke.

4.2. Samenwerking bij de uitvoering biedt ook efficiencyvoordelen.

Het voorstel om de uitwerking van het ambitiestatement in jaarlijkse uitvoeringsprogramma's én de uitvoering van deze programma's eveneens in nauwe samenwerking met de provincies Groningen en Fryslân te organiseren, omvat onder andere het streven om te werken met één budget waaruit subsidies worden verstrekt. Dit maakt het mogelijk om voor de drie provincies één gezamenlijke afrekening bij het Rijk in te dienen. In het najaar 2004 wordt onderzocht of het op een dergelijke wijze centraal organiseren van financieel beheer en subsidieverstrekking een reële optie is.

5.1. De subsidieregeling LvD is gebaseerd op uitvoering door Drenthe.

De subsidieregeling is opgesteld ten behoeve van de uitvoering van het programma LvD 2000-2003. De voorwaarden en criteria die daarvoor gehanteerd werden, wijken af van het nieuwe programma. De regeling sluit dus niet meer aan bij het nieuwe programma. Daarom is de regeling overbodig geworden.

Uitvoering

Tijdsplanning

November (december) 2004: vaststelling Noordelijk ambitiestatement door drie provincies;
december 2004/januari 2005: vaststelling eerste uitvoeringsprogramma LvD Noord-Nederland;
mei 2005: vaststelling tweede uitvoeringsprogramma LvD Noord-Nederland;
december 2005: tussenevaluatie Noordelijke samenwerking;
januari 2006: vaststelling derde uitvoeringsprogramma LvD Noord-Nederland;
januari 2007: vaststelling vierde en laatste uitvoeringsprogramma LvD Noord-Nederland.

Financiën

Totale kosten	€ 661.100,--
Externe kosten	€ 508.100,--
Kosten voor de provincie	€ 153.000,--
Uit het budget: krediet Leren voor duurzaamheid € 71.507,85	
en € 81.492,15 uit de Reserve Vitaal Platteland	

	2004	2005	2006	2007
Totale kosten	165.275,--	165.275,--	165.275,--	165.275,--
Externe kosten	15.025,--	15.025,--	15.025,--	15.025,--
Kosten Rijk	112.000,--	112.000,--	112.000,--	112.000,--
Kosten provincie	38.250,--	38.250,--	38.250,--	38.250,--

Provinciale bijdrage dekken uit:

Restant krediet LvD	38.250,--	33.257,--		
Reserve Vitaal platteland ²		4.993,--	38.250,--	38.250,--

Monitoring en evaluatie

Het landelijke programma zal een plan voor monitoring en evaluatie opstellen. Daarnaast zal de noordelijke samenwerking eind 2005 geëvalueerd worden.

Extern betrokkenen

Het Rijk, vertegenwoordigd door het Ministerie van LNV en de stuurgroep LvD.
De provincies Groningen en Fryslân.
Projectaanvragers.

Communicatie

Algemene bekendmaking bij aanvang. Daarnaast is in paragraaf 5.2 van het Noordelijk ambitiestatement aandacht besteed aan communicatie en kennismanagement.

Bijlagen

1. Uitnodigingsbrief van het Ministerie van LNV voor deelname programma Leren voor duurzame ontwikkeling.
2. Noordelijk ambitiestatement Leren voor duurzame ontwikkeling 2004-2007 (enkelzijdig kopiëren).

Ter inzage in de leeskamer

1. Eindrapportage Leren voor duurzaamheid 2000-2003 Drenthe.
2. Programma Leren voor duurzaamheid 2000-2003 Eindevaluatie.
3. Financieel verslag Leren voor duurzaamheid 2000-2003

² Als bij de nadere concretisering van zowel de programmalijnen Land, Stad en Werk, onderwijs en kennisinfrastructuur (WOK), als bij de uitvoeringsprogramma's Leren voor duurzame ontwikkeling, blijkt dat de doelstellingen van LvD beter en/of ook passen bij de programmalijnen Stad of WOK, kan bij de begrotingsbehandeling 2006 of 2007 een (gedeeltelijke) verschuiving van de dekking voorgesteld worden.

Assen, 14 september 2004
Kenmerk: 37/6.16/2004005936

Gedeputeerde staten van Drenthe,

A.L. ter Beek, voorzitter
J.D. Nauta, secretaris

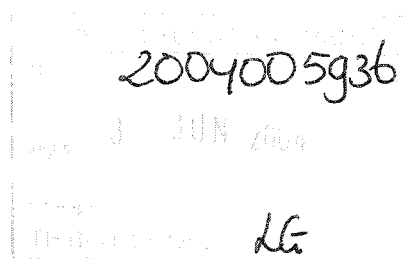
cs/coll.

Regie over pijlers 1, 2 en 3

In de samenvatting van het Noordelijk ambitiestatement staat vermeld dat pijler 1 en 2 centraal georganiseerd worden. En pijler 3 valt onder regie van de provincies. In de tekst van het ambitiestatement zelf staat duidelijker uitgelegd wat hiermee wordt bedoeld. Het betekent dat de provincie voor pijler 3 een budget van het Rijk ontvangt en daarmee projecten kan subsidiëren die bijdragen aan de realisering van het Noordelijk ambitiestatement. Daarnaast is op landelijk niveau een budget beschikbaar voor projecten in pijler 2. Provincies kunnen daarvoor projectvoorstellen indienen bij de landelijke stuurgroep. Als projecten gehonoreerd worden door het Rijk, ontvangt de provincie voor uitvoering van deze projecten nog een **extra** subsidie van het Rijk.

Het Ministerie van OCW heeft geen budget, maar menskracht beschikbaar gesteld voor realisering van de doelen zoals deze geformuleerd zijn in pijler 1. Dit betekent dat provincies een beroep kunnen doen op inzet van uren van bijvoorbeeld de SLO, als dat een bijdrage levert aan de structurele inbedding van duurzame ontwikkeling in het onderwijs.

College van Gedeputeerde Staten
van de provincie Drenthe
Postbus 122
9400 AC ASSEN

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

uw brief van	uw kenmerk	ons kenmerk	datum
		DN. 2004/1492	2-6-2004
onderwerp		doorkiesnummer	bijlagen
Programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling. (TRC 2004/4000)		3785011	2

Geacht College,

Het verheugt mij dat ik onlangs de Tweede Kamer heb kunnen laten weten dat ik, naast LNV, vijf departementen¹ en de Unie van Waterschappen bereid heb kunnen vinden om te participeren in het nieuwe programma 'Leren voor Duurzame Ontwikkeling 2004-2007'. Ook van de provincies, verenigd in het IPO, heb ik een positieve reactie gekregen op de uitnodiging deel te nemen aan het programma².

Door middel van deze brief wil ik nu ook de individuele provincies uitnodigen om, net als in het vorige programma 'Leren voor Duurzaamheid 2000-2003', de regie voor de provinciale programma's ter hand te nemen.

De sturing van het programma berust bij een door mij in te stellen interbestuurlijke stuurgroep. Het programma 'Leren voor Duurzame Ontwikkeling' heeft een interbestuurlijk karakter. De provincies zullen weer een belangrijke regierol vervullen, mede naar de gemeenten, waterschappen en maatschappelijke partners. Een belangrijk deel van de middelen die door de verschillende departementen en de andere overheden beschikbaar zijn gesteld, zullen dan ook ten goede komen aan de decentrale programma's. De verdeling van deze gelden zal geschieden volgens de eerder gehanteerde IPO-verdeelsleutel. In totaal is 8,8 miljoen euro voor de provincies beschikbaar voor pijler 3 voor vier jaar. Uw provincie ontvangt uit rijksmiddelen circa 5,1% van de provinciale gelden in het programma. De hoogte van dit bedrag (448.000 euro voor vier jaar) is in dezelfde orde van grootte als in het vorige programma. Daarnaast verwachten wij dat de provincies gezamenlijk de door IPO gegarandeerde bijdrage (750.000 euro per jaar) zullen opbrengen.

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit
Directie Natuur
Bezuidenhoutseweg 73
Postadres: Postbus 20401
2500 EK 's-Gravenhage
Telefoon: 070 - 3786868
Fax: 070 - 3786100

¹ Het gaat om de departementen VROM, BuZA/OS, EZ, OCenW en VenW.

² Besluit IPO-Adviescommissie d.d. 30 oktober 2003; Brief 60068/04 van IPO aan LNV d.d. 17-2-2004.

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
2-6-2004	DN. 2004/1492	2

Onder andere naar aanleiding van de Nationale Strategie Duurzame Ontwikkeling, die nu onder 'Duurzame Daadkracht' en het 'Actieprogramma Duurzame Ontwikkeling' (ADO) vorm krijgt, heb ik het programma LvDO ingebracht om het daarmee goed te verankeren in andere initiatieven en programma's rond Duurzame Ontwikkeling.

Het 'leren' is de niche waaruit gewerkt wordt en die een specifieke meerwaarde geeft. Het legt de relatie tussen theorie en praktijk en brengt partners bij elkaar in gezamenlijke leerprocessen rond de vraag hoe we duurzame ontwikkeling in ons beleid en in onze maatschappij kunnen vormgeven. Dit sluit overigens ook goed aan bij het denken en werken aan de 'transitiededachte' vanuit het NMP. 'Leren' is daarmee een waardevolle werkwijze om ook in de komende jaren duurzame ontwikkeling breed op de agenda te zetten en te houden.

Dat past bij het beleid waarin we partijen in de samenleving uitdagen tot meedoen, het nemen van verantwoordelijkheid en innovatie. Dat geldt zeker op het gebied van duurzaamheid, waarbij voor alle partijen het 'wéten, kúnnen, willen en dúrven' voorwaarden zijn voor succesvolle actieve participatie.

In het voorgaande programma 'Leren voor Duurzaamheid' zijn tot nu toe ca. 400 grotere en kleinere projecten gerealiseerd rond thema's die duurzaamheid betreffen. De evaluatie over dit programma is globaal positief. De leerpunten die voortkomen uit de evaluatie zijn verwerkt in de nieuwe aanpak. De thema's die in de leerprocessen zijn verwerkt raken onze dossiers bijna altijd in de kern. Dit omdat leerprocessen uiteindelijk gericht zijn op competentieontwikkeling, op maatschappelijke participatie in duurzame ontwikkeling en op het zoeken naar kennis, draagvlak, nieuwe arrangementen en innovatie. Investerings- en activiteiten die vooral ook op de wat langere termijn hun rendement hebben.

De nieuwe nota LvDO is uitgewerkt onder regie van de stuurgroep, waarin alle huidige partners (VROM, Buza/OS, OCW, LNV, IPO, VNG, UvW) zijn vertegenwoordigd. Bovendien is er brede consultatie geweest met o.a. adviesraden (SER, RMNO, RLG, VROM-Raad) en maatschappelijke actoren uit de wereld van Duurzame Ontwikkeling, NME en onderwijs. Het resultaat is de voorliggende nota 'Leren voor Duurzame Ontwikkeling – Van marge naar mainstream' zoals ik deze, in mijn rol als coördinerend bewindspersoon, aan de Tweede Kamer zal aanbieden. 'Leren voor Duurzame Ontwikkeling (2004-2007)' is een vervolg op 'Leren voor Duurzaamheid (2000-2003)'.

Zoals het motto van de nota 'van marge naar mainstream' aangeeft, wil de stuurgroep met dit nieuwe programma de slag maken van inspirerende initiatieven in de relatieve marge naar projecten met concrete resultaten waar 'niemand' om heen kan. Het nieuwe programma heeft de ambitie wezenlijk van invloed te zijn op de mainstream van beleids-trajecten en besluitvormingsprocessen bij overheden en maatschappelijke partners om duurzame ontwikkeling tot onlosmakelijke element te maken.

Enkele kernactiviteiten in het nieuwe programma zijn:

- regie voeren over de integratie van Duurzame Ontwikkeling in de gehele onderwijskolom (pijler 1);

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
2-6-2004	DN. 2004/1492	3

- stimuleren van opzetten kennisteams, kennismanagement en maatschappelijke 'leerarrangementen' rond een aantal belangrijke beleidstrajecten en besluitvormingsprocessen bij departementen (bijv. flankerend bij Actie programma D.O.), provincies (bijv. Commissie-Aldersprojecten), gemeenten (bijv. stedelijke vernieuwing) en waterschappen (bijv. Waterbeleid 21) (pijler 2);
- faciliteren van lokale en regionale projecten waarin burgers, onderwijsinstellingen, maatschappelijke organisaties en bedrijven, al samenwerkend en lerend vorm en inhoud geven aan hun verantwoordelijkheid voor duurzame ontwikkeling (pijler 3);
- zorgen voor verbindingen tussen deze lokale en regionale initiatieven en acties bij overheden en op landelijk niveau (kennismanagement);
- creëren van een platform voor de in de UN aangekondigde 'Decade for Education for Sustainable Development', naar aanleiding van de afspraken in Johannesburg.

De nota 'Leren voor Duurzame Ontwikkeling – Van marge naar mainstream' beschrijft het inhoudelijk kader, de doelstellingen en de keuzes voor de aandachtspunten in de drie pijlers. Hierbij bied ik u deze nota aan.

Bijgesloten treft u ook het uitvoeringskader aan (werkversie, zodra de juridische vormgeving is afgerond stuur ik u het definitieve uitvoeringskader).

In het **uitvoeringskader** is uitgewerkt hoe er invulling gegeven kan worden aan het programma 'Leren voor Duurzame Ontwikkeling' dat uit de nota voortvloeit.

Veel partijen kunnen en moeten een rol spelen als het gaat om de vraagstukken rond duurzame ontwikkeling. Het maatschappelijk debat hierover is fundamenteel en zal op allerlei niveaus en in allerlei situaties aan de orde zijn. Hoe dat moet is een (sociaal) leerproces dat de komende jaren via het programma verder ontwikkeld zal worden.

Ik nodig u dan ook uit om in samenspraak met waterschappen, gemeenten en maatschappelijk middenveld te komen tot een '**Provinciaal Ambitie Statement**' waarin verwoord wordt hoe in uw provincie de komende jaren aan 'Leren voor Duurzame Ontwikkeling' gewerkt gaat worden. Naar aanleiding van ambtelijk overleg zijn de voorbereidende werkzaamheden in (bijna) alle provincies al gestart.

Ik wil u verzoeken per 1 augustus 2004 uw (Concept) Provinciaal Ambitie Statement (PAS) j aan te bieden aan de directeur Natuur van mijn ministerie, de heer mr. G.B. Raaphorst. Ik zal de stuurgroep vragen de PASSen te toetsen aan de hand van inhoudelijke criteria (paragraaf 3.5) uit het uitvoeringskader, zoals dat in de stuurgroep aan de orde is geweest. Op basis hiervan zal ik middelen ter beschikking stellen, zodat in de periode 2004 - 2007 **uitvoeringsprogramma's** gerealiseerd kunnen worden in uw provincie.

De formule van eenmalige subsidie voor vier jaar met gelijke bevoorschotting is in de vorige periode wederzijds goed bevallen als werkvorm hiervoor.

In aanvulling op de provinciale programma's bereidt de landelijke stuurgroep, waarin bovengenoemde partners vertegenwoordigd zijn, een landelijk programma voor, zoveel mogelijk facilitair aan en complementair op de provinciale ambities.

Tevens zal er een (extern) programma-bureau worden ingericht, dat het gehele programma ondersteunt.

Datum
2-6-2004

Kenmerk
DN. 2004/1492

Vervolgblad
4

Met het aanbieden van de nota 'Leren voor Duurzame Ontwikkeling' en het (concept) uitvoeringskader wil ik u uitnodigen om in uw provincie met ons mee te "leren voor duurzame ontwikkeling".

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN
VOEDSELKwaliteit,

dr. C.P. Veerman

Provinciale staten van Drenthe;

gelezen het voorstel van gedeputeerde staten van Drenthe van 14 september 2004,
kenmerk 37/6.16/2004005936;

BESLUITEN:

- I. de evaluatie van het programma Leren voor Duurzaamheid voor kennisgeving aan te nemen;
- II. het Noordelijk ambitiestatement Leren voor duurzame ontwikkeling vast te stellen en de minister van landbouw, natuur en voedselkwaliteit hiervan op de hoogte te stellen;
- III. het resterende bedrag uit het krediet Leren voor Duurzaamheid te gebruiken als provinciale bijdrage Leren voor duurzame ontwikkeling voor 2004 en 2005;
- IV. de resterende eigen provinciale bijdrage voor 2005 en de resterende (verplichte) provinciale bijdrage voor de jaren 2006 en 2007 vooralsnog te dekken binnen het programma 6.0 Landelijk gebied;
- V. De subsidieregeling Leren voor Duurzaamheid in te trekken.

Assen, 3 november 2004

Provinciale staten voornoemd,

, griffier

, voorzitter

cs/coll.

Noordelijk ambitiestatement Leren voor Duurzame Ontwikkeling

2004-2007

Provincie Drenthe
Provinsje Fryslân
Provincie Groningen

eindconcept
juli 2004

SAMENVATTING

Als vervolg op de drie afzonderlijke programma's Leren voor Duurzaamheid (2000-2003) hebben de drie noordelijke provincies de handen ineengeslagen en gezamenlijk dit ambitiestatement opgesteld. Samen met de medeoverheden en de overige betrokken partijen uit het hele noorden, is de noordelijke invulling van het landelijke kader vormgegeven.

De **landelijke doelstelling** van het nieuwe programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling is als volgt: 'Het op gang brengen van *effectieve leerprocessen*, gericht op een meer *duurzame afweging*, bij *maatschappelijke actoren* om zodoende een bijdrage te leveren aan een duurzame kwaliteit van de leefomgeving voor alle burgers en een leefbaar land voor toekomstige generaties.'

Het landelijke kader is verder opgebouwd uit drie **pijlers** en een aantal algemene criteria.

Pijler 1. Lerende individuen – focus op onderwijssysteem

Pijler 2. Lerende organisaties – focus op overheden

Pijler 3. Lerende samenleving – focus op besluitvormingsprocessen

Pijler 1 en 2 worden centraal georganiseerd. Pijler 3 valt onder regie van de provincies.

Hiervoor krijgen de drie noordelijke provincies ieder € 112.000,- per jaar vanuit het Rijk.

De projecten moeten voldoen aan diverse criteria. Landelijk zijn onderstaande, **algemene criteria** geformuleerd.

- mainstream

Maatschappelijke verankering via de grotere besluitvormingstrajecten.

- integraal

Afweging tussen meerdere dimensies. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de dimensies sociaal, economisch, ecologisch, hier en daar, nu en straks en participatie.

- sociaal leren

Sociale leerprocessen moeten centraal staan.

- meerdere partners

Ieder project wordt door meerdere partners ingediend, ondertekend en uitgevoerd.

Naast de algemene criteria zijn diverse specifieke, noordelijke criteria geformuleerd. Per pijler is, naast een basisambitie en vijf thema's, een noordelijke ambitie geformuleerd.

basisambitie

Door middel van het uitvoeren van diverse projecten waarin de duurzame afweging in praktijk wordt gebracht, wordt een positieve bijdrage geleverd aan een duurzame samenleving in de drie noordelijke provincies van Nederland.

Deze ambitie vormt de achtergrond voor ieder project, de basis. De basisambitie wordt verder richting gegeven doordat wordt ingezet op onderstaande thema's.

thema's

- ruimtegebruik
- duurzame samenleving in kleinere gemeenschappen
 - o platteland
 - o woonwijken
- energievraagstukken
- water
- duurzame ontwikkeling tussen de oren

ambities per pijler

Pijler 1. Lerende individuen – focus op onderwijssysteem

De insteek van de drie noordelijk provincies is om voor de pijler 'Lerende individuen' een vervolg op het project 'Scholen voor duurzaamheid' in te dienen. De ambitie daarbij is het uitbouwen van de structuur naar onder meer het MBO en basisonderwijs waarbij de structuur na het afronden van het project zelfstandig kan blijven bestaan. Dit project zal door de drie noordelijke provincies gezamenlijk worden opgezet en is gericht op de noordelijke basisambitie en thema's. Voor de uitvoering van dit project zal een verzoek worden ingediend voor ondersteuning (in uren) vanuit het landelijke projectbureau.

Pijler 2. Lerende organisaties – focus op overheden

De provincies melden zich gezamenlijk aan voor deze pijler. Ambitie daarbij is om aan de hand van één of meer mainstreamprocessen samenhang met betrekking tot duurzame ontwikkeling te creëren tussen de diverse provinciale sectoren (milieu, RO, welzijn, economie, natuur enz.). Achterliggende gedachte daarbij is dat samenhang tussen de diverse sectoren binnen een organisatie een voorwaarde is voor het kunnen implementeren van een meer duurzame afweging in besluitvormingsprocessen. Dit project wordt, indien mogelijk, door de drie noordelijke provincies gezamenlijk voorbereid en uitgevoerd en is eveneens gericht op de basisambitie en thema's.

Pijler 3. Lerende samenleving - focus op besluitvormingsprocessen

Binnen de pijler 'Lerende samenleving' is de ambitie om alle 5 thema's in het uitvoeringsprogramma te laten weerspiegelen. Hier zal op worden gestuurd bij de selectie van de projecten. In een enkel geval zullen meerdere thema's per project mogelijk zijn. De thema's krijgen binnen deze projecten zodanig de aandacht dat een bijdrage wordt geleverd aan de basisambitie. Er is niet per thema specifiek een ambitie geformuleerd. De drie noordelijke provincies hebben de ambitie om alle 5 thema's in projecten uit te werken. Per project wordt de doelstelling geformuleerd waardoor de resultaten met betrekking tot de basisambitie en de thema's duidelijk worden. Voor deze werkwijze is bewust gekozen om vooraf voldoende ruimte te geven aan nieuwe ideeën vanuit de grote groep betrokken partners. Ieder project behelst één of meer thema's en levert een bijdrage aan de basisambitie. Aan de hand van de basisambitie, de thema's en de criteria is het programma voldoende focus gegeven om er voor te zorgen dat er gericht gewerkt gaat worden.

organisatie

Het programma zal worden gecoördineerd door een noordelijk projectteam. Dit team bestaat uit de drie provinciale coördinatoren, een programmamanager en administratieve ondersteuning. De inhoudelijke sturing vindt plaats door een noordelijke adviesgroep, samengesteld uit diverse vertegenwoordigers van diverse partners.

Het streven is eind 2004 het eerste uitvoeringsprogramma gereed te hebben.

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	1
INHOUDSOPGAVE	3
1. INLEIDING	1
2. GLOBAAL OVERZICHT PERIODE 2000-2003	3
3. KADER PERIODE 2004-2007	5
4. AMBITIES EN THEMA'S	7
4.1 Basisambitie en thema's	7
4.2 Ambities per pijler	8
5. WERKWIJZE	10
5.1 Organisatie van het programma	10
5.2 Communicatie en kennismanagement	11
5.3 Criteria voor projecten	13
5.3.1. Algemene criteria	13
5.3.2. Specifieke criteria	14
5.4 Planning	15
5.5 Financiën	15
5.6 Evaluatie	16
6. TOT SLOT	17
Bijlage I Regelingen, projecten en communicatietrajecten Duurzame Daadkracht	1
Bijlage II Stappenoverzicht projectaanvraag Leren voor Duurzame Ontwikkeling	2
Bijlage III Streefdata diverse onderdelen Leren voor Duurzame Ontwikkeling	3
Bijlage IV Provinciale coördinatoren Leren voor Duurzame Ontwikkeling	4

1. INLEIDING

Als vervolg op de drie afzonderlijke programma's Leren voor Duurzaamheid (2000-2003) hebben de drie noordelijke provincies de handen ineengeslagen en gezamenlijk dit Noordelijk ambitiestatement Leren voor Duurzame Ontwikkeling (2004-2007) opgesteld.

Het gezamenlijk optrekken van de drie noordelijke provincies is mede ingegeven doordat een aantal aspecten uit het vorige programma Leren voor Duurzaamheid de afzonderlijke provincies te boven ging. Een goed voorbeeld daarvan is het project "Scholen voor Duurzaamheid", waarbij alle scholen in het noorden worden bediend met betrekking tot het werken met duurzame ontwikkeling binnen het onderwijs. Bovendien zijn er de nodige organisaties die met duurzame ontwikkeling bezig zijn waarvan de activiteiten boven provinciegrenzen uitreiken, zoals onder meer een aantal waterschappen, de IVN-consulentschappen, NLTO en energiebedrijven. De mainstreamprocessen hebben veelal betrekking op alle drie noordelijke provincies. Daarnaast zijn door het gezamenlijk optrekken ook de nodige efficiëntievoordelen te behalen. Het eerste voorbeeld daarvan is dat er nu 1 ambitiestatement is opgesteld met 1 raadpleging van alle betrokkenen uit het hele noorden tegelijkertijd.

Samen met de medeoverheden en de overige betrokken partijen uit het hele noorden, is de noordelijke invulling van het landelijke kader vormgegeven. Op 15 juni 2004 zijn in totaal 72 deelnemers van gemeenten, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven, waterschappen, onderwijs, provincies enz. aan de slag gegaan om de mainstreamthema's in het noorden te benoemen. Deze noordelijke invulling is opgenomen in dit ambitiestatement. Daarnaast is deze dag gebruikt om de deelnemers te informeren en te enthousiasmeren over het nieuwe programma.

Het Kabinet Balkenende II heeft aangegeven dat duurzame ontwikkeling vanzelfsprekend moet worden, in het handelen van zowel de overheid als in andere geledingen van de maatschappij. Maar hoe is dat te realiseren? Zijn overheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties en individuele burgers in staat en bereid om vanzelfsprekend een duurzame afweging te maken in hun keuzes en in hun gedrag? *Weten* ze om welke afweging het gaat en kennen ze de achtergronden, motivaties en handelingsalternatieven? *Kunnen* ze een afweging maken, ook als onduidelijk is hoe een 'duurzame samenleving' er precies uitziet? *Willen* ze die afweging maken, ook als blijkt dat het resultaat op korte termijn niet het individuele belang dient? *Durven* ze die afweging te maken als duurzame ontwikkeling in hun omgeving (nog) geen gemeengoed is en ze niet weten of anderen bereid zijn dezelfde afweging te maken?

Om een bijdrage te kunnen leveren aan meer vanzelfsprekende duurzame ontwikkeling is voor het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling de volgende (landelijke) **doelstelling** geformuleerd:

'Het op gang brengen van *effectieve leerprocessen*, gericht op een meer *duurzame afweging*, bij *maatschappelijke actoren* om zodoende een bijdrage te leveren aan een duurzame kwaliteit van de leefomgeving voor alle burgers en een leefbaar land voor toekomstige generaties.'

De drie noordelijke provincies hebben binnen deze doelstelling een basisambitie en vijf thema's gekozen die de komende jaren door middel van diverse projecten zullen worden uitgewerkt (hoofdstuk 4).

Net als in de voorgaande ambitiestements 2000-2003 ligt voor de periode 2004-2007 de nadruk op interactieve en interdisciplinaire participatie van (nieuwe) partners en doelgroepen bij duurzame ontwikkelingen. Sociaal leren is daarbij een belangrijk aspect. Nieuw aspect is dat projecten kwesties integraal moeten benaderen. Dat wil zeggen dat er een duurzame afweging gemaakt moet worden tussen de ecologische, sociaal-culturele en economische dimensie (triple p) rekening houdend met het risico van afwenteling in ruimte en tijd. Daarnaast moeten projecten aansluiten bij de 'mainstream' (grotere besluitvormingstrajecten).

In hoofdstuk 2 is een globaal overzicht van het vorige programma weergegeven. In hoofdstuk 3 wordt nader ingegaan op het kader van het nieuwe programma. In hoofdstuk 4 zijn de ambities en de thema's voor de komende periode geformuleerd. Hoofdstuk 5 geeft een beschrijving van de werkwijze, inclusief de criteria voor projecten.

2. GLOBAAL OVERZICHT PERIODE 2000-2003

Het programma Leren voor Duurzaamheid, periode 2000-2003 is door de drie noordelijke provincies afzonderlijk opgezet en uitgevoerd. Door de samenwerking in het project Scholen voor Duurzaamheid is het idee ontstaan dat nauwere samenwerking binnen het programma zinvol kan zijn. Voor het nieuwe programma is dit derhalve vormgegeven. Onderstaand is een globaal overzicht gegeven van de periode 2000-2003. In dit programma stond (ook) het evenwicht tussen de verschillende dimensies centraal (sociaal, economisch, ecologisch). Voor een volledig overzicht wordt verwezen naar de evaluatierapporten die in iedere provincie zijn opgesteld.

Drenthe

In Drenthe is gekozen voor vijf speerpunten gericht op Natuur en milieueducatie (NME) met daarbij een thematische aanpak. De speerpunten voor het programma waren als volgt:

1. Onderwijs: provinciedekkend systeem van scholennetwerken in het primair onderwijs van waaruit jaarlijks NME-onderwerpen geïnitieerd worden.
2. Beleidsverankering en positionering: NME heeft een vaste en structurele plaats gekregen en is daarbij herkenbaar aan een planmatige opzet, financiering en ambtelijke en bestuurlijke aandacht.
3. Integratie in maatschappelijke sectoren: andere maatschappelijke sectoren ontwikkelen zich als volwaardige partners in NME.
4. Professionalisering en kwaliteitszorg: er is een structurele en marktgerichte aanpak van professionalisering voor ambtenaren en NME-organisaties.
5. Kennismanagement en ondersteuningsstructuur: er wordt optimaal gebruik gemaakt van kennis die bij andere organisaties al beschikbaar is.

De activiteiten binnen deze vijf speerpunten waren gericht op de drie thema's water, omgevingskwaliteit en consumentengedrag. Integratie van diverse beleidsvelden is daarbij gestimuleerd.

In de gehele programmaperiode zijn in Drenthe 17 projecten uitgevoerd. De speerpunten zijn met deze projecten deels gehaald. Een belangrijk resultaat van het programma is dat traditionele NME-organisaties het belang hebben gezien en uitgedragen dat het van groot belang is om samen te werken met andere partners. Daarnaast zijn goede resultaten geboekt met de netwerken binnen het onderwijs. Er zijn veel nieuwe partners betrokken bij de projecten. De regiegroep, samengesteld uit vertegenwoordigers van verschillende organisaties, heeft niet echt bijgedragen aan een betere kwaliteit van de projecten of adviezen. Dit werd mede veroorzaakt doordat sturing niet goed mogelijk was met de gekozen vorm van subsidietoekenning.

Fryslân

In Fryslân is in de programmaperiode gewerkt aan onderstaande streefbeelden:

1. Met Kompas voor het Noorden naar maatschappelijke integratie en bestuurlijke verankering in Fryslân.
2. Mondiale ontwikkeling en duurzaamheid.
3. Samen met het thema Cultuur en School uit het Actieplan Cultuurbereik aandacht voor duurzaamheid en ontwikkelingssamenwerking binnen het voortgezet- en beroepsonderwijs.
4. Professionalisering van NME-centra in Fryslân.
5. Van natuur- en milieueducatie naar een duurzame ontwikkeling via kennismanagement en ondersteuningsstructuur.

In Fryslân zijn in de periode 2000-2003 twee programma's uitgevoerd met in totaal 18 projecten. In het eerste programma is ruimte gegeven aan het leren samenwerken met nieuwe en verrassende partners, in het tweede programma stond het praktisch en concreet met elkaar aan het werk centraal.

Door het uitvoeren van het communicatieplan 'It klinken en daverjen fan duorsumheid' zijn leermomenten gedeeld en zijn informatie en ervaringen uitgewisseld.

Binnen het programma zijn diverse nieuwe samenwerkingsvormen ontstaan tussen diverse organisaties en doelgroepen. Er zijn ook diverse nieuwe partners bij het onderwerp duurzaamheid betrokken. Door de sturing vanuit de Adviescommissie, samengesteld uit vertegenwoordigers van verschillende organisaties, is er op ieder streefbeeld actie ondernomen. Hierdoor is bij ieder streefbeeld, in meerdere of mindere mate, resultaat geboekt.

Groningen

Groningen heeft zich in de programmaperiode aan de hand van vier thema's ingezet om de landelijke speerpunten te realiseren. De speerpunten:

1. Positieversterking van leren voor duurzaamheid.
2. Maatschappelijke integratie van duurzaamheid.
3. Versterking van de structurele inbedding van NME in het onderwijs.
4. Professionalisering en kwaliteitszorg.
5. Ondersteuningsstructuur en kennismanagement.

De activiteiten binnen deze vijf speerpunten zijn gericht op de vier thema's ondernemen en bedrijvigheid, duurzame leefomgeving, mobiliteit en bereikbaarheid en karakteristiek landschap en water.

Naast de speerpunten en thema's is er voor gekozen de doelgroep jongeren en de nabije leefomgeving prioriteit te geven. Daarnaast is gestuurd op vernieuwende werkwijzen en nieuwe partners/samenwerkingsverbanden.

In de gehele programmaperiode zijn in Groningen 12 projecten uitgevoerd. Daarbij is veel samengewerkt door veel verschillende organisaties en er is op een open manier met elkaar van gedachten gewisseld. Er zijn projecten uitgevoerd die zonder het programma waarschijnlijk veel minder breed opgepakt zouden zijn.

3. KADER PERIODE 2004-2007 ¹

Het globale kader voor het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling is landelijk opgesteld. De noordelijke invulling van dit kader is beschreven in hoofdstuk 4. De landelijke en noordelijke criteria zijn opgenomen in hoofdstuk 5.

Het landelijke kader is opgebouwd uit drie pijlers. Daarnaast is een aantal algemene criteria geformuleerd. Onderstaand worden de pijlers kort beschreven. De algemene criteria zijn opgenomen in paragraaf 5.3.1.

Pijler 1. Lerende individuen – focus op onderwijssysteem

Activiteiten bij deze pijler zijn gericht op het structureel agenderen van duurzame ontwikkeling binnen het onderwijs. Lerende individuen worden benaderd via het gehele onderwijssysteem. Er wordt gewerkt aan een landelijke visie hierop. De regie wordt centraal (landelijk) georganiseerd. Er is geen vrij besteedbaar budget beschikbaar voor deze pijler. Het ministerie van OCW stelt aan zijn vaste subsidierelaties menskracht en middelen beschikbaar om de doelen van Leren voor Duurzame Ontwikkeling te realiseren. Andere initiatiefnemers moeten aansluiting zoeken bij deze vaste subsidierelaties van het ministerie van OCW.

Pijler 2. Lerende organisaties – focus op overheden

Doelstelling hierbij is dat overheidsorganisaties hun prestaties verbeteren op het gebied van integraal werken en oriëntatie op de samenleving. Dit is een voorwaarde om in besluitvormingstrajecten binnen de overheid een meer duurzame afweging te kunnen maken. Ook deze pijler wordt centraal georganiseerd. Provincies kunnen zich inschrijven om deel te nemen met hun eigen organisatie. Ook de waterschappen kunnen voorstellen indienen. Landelijk is per jaar voor de provincies gezamenlijk € 475.000,- voor deze pijler beschikbaar.

Pijler 3. Lerende samenleving – focus op besluitvormingsprocessen

Bij besluitvormingsprocessen zijn over het algemeen meerdere actoren (burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties, bestuurders, enz.) betrokken. In het kader van de pijler 'Lerende samenleving' is het de bedoeling om rond een concrete situatie de diverse actoren bijeen te brengen en gezamenlijk een leerproces met betrekking tot duurzame ontwikkeling te doorlopen.

Hierbij is het van belang dat zo veel mogelijk wordt gezocht naar maatschappelijke verankering via de grotere besluitvormingstrajecten. De initiatieven binnen het programma kunnen vanuit één praktijksituatie ontstaan maar vervolgens wordt er gekeken naar de koppeling van deze praktijksituatie met achterliggende processen en initiatieven, de zogenaamde mainstream.

Deze mainstream kan van twee kanten benaderd worden:

- vanuit een relatief kleine (concrete) praktijksituatie de koppeling leggen met de achterliggende (grote) processen en initiatieven;
- rechtstreeks vanuit de grotere besluitvormingstrajecten.

De provincies hebben met betrekking tot de pijler 'Lerende samenleving' de regie en middels een subsidiebeschikking van het ministerie van LNV, de beschikking over een budget (zie paragraaf 5.5). De nadruk voor het noordelijke programma ligt daardoor op deze pijler.

¹ Voor een volledig overzicht van het landelijk kader wordt verwezen naar de nota Leren voor Duurzame ontwikkeling, van marge naar mainstream (september 2003) en het Uitvoeringskader Leren voor duurzame ontwikkeling (mei 2004)

Het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling is een van de circa 20 illustratieprogramma's van het Actieprogramma Duurzame Ontwikkeling (getiteld Duurzame Daadkracht²). Dit actieprogramma is opgesteld naar aanleiding van de Nationale Strategie voor Duurzame ontwikkeling die de Nederlandse regering in september 2002 in Johannesburg heeft gepresenteerd. In bijlage I is een globaal overzicht opgenomen met de regelingen, projecten en communicatietrajecten die op dit gebied ontplooid worden.

² Voor meer informatie over Duurzame Daadkracht, NSDO en aanverwante milieuregelingen verwijzen we naar de website van het Ministerie van VROM (www.vrom.nl). Daarnaast zijn andere genoemde regelingen te vinden op de website van het Ministerie van LNV (www.minInv.nl), de website van de unie van waterschappen (www.uvw.nl) of op www.gido.nl of www.nido.nu .

4. AMBITIES EN THEMA'S

4.1 Basisambitie en thema's

Noord-Nederland wordt gekenmerkt door een lage bevolkingsdichtheid, veel ruimte, relatief veel natuur, weinig steden en relatief weinig milieuproblemen. Mobiliteit en leefbaarheid van kleine dorpen zijn wezenlijk anders dan in West-Nederland. De ontwikkelingen van het gebied worden gekenmerkt door een stijgende werkloosheid, verandering van agrarische activiteiten en een stijgende ontwikkeling van toerisme. De specifieke manier van leven in het noorden van Nederland is aan het veranderen. Aansluitend hierop is de basisambitie voor het noordelijke programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling geformuleerd.

basisambitie

Door middel van het uitvoeren van diverse projecten waarin de duurzame afweging in praktijk wordt gebracht, wordt een positieve bijdrage geleverd aan een duurzame samenleving in de drie noordelijke provincies van Nederland.

Deze ambitie vormt de achtergrond voor ieder project, de basis. De basisambitie wordt verder richting gegeven doordat wordt ingezet op onderstaande thema's. De projecten die worden uitgevoerd leveren vanuit één of meerdere thema's een bijdrage aan de basisambitie. De thema's en basisambitie zijn geformuleerd aan de hand van de uitkomsten van de bijeenkomsten die zijn georganiseerd met medeoverheden en overige betrokken partners.

thema's

ruimtegebruik³

Veel open ruimte is een belangrijk kenmerk van het noorden en het heeft haar eigen specifieke functies. De manier waarop er nu mee omgegaan wordt, bepaalt hoe het landschap er in de toekomst uitziet en welke functies er overblijven en eventueel nieuw ontstaan. Hierbij kan gedacht worden aan de omgang met oude en nieuwe bedrijventerreinen, woonwijken (oud en nieuw), openheid versus verstedelijking, ecologische hoofdstructuur en andere aspecten die van invloed zijn op hoe er in het noorden met de ruimte wordt omgegaan.

duurzame samenleving in kleinere gemeenschappen

a. platteland

Een duurzame samenleving op het platteland is onder andere afhankelijk van werkgelegenheid, sociale duurzaamheid, bereikbaarheid, betrokkenheid bij de eigen leefomgeving, zorgzaamheid van de samenleving, de mogelijkheid tot vermarkten van regionale producten en de toekomst van de landbouw.

b. woonwijken

Een duurzame samenleving in woonwijken is onder andere afhankelijk van veiligheid, sociale duurzaamheid, wijkbeheer, betrokkenheid bij de eigen leefomgeving en de zorgzaamheid van de samenleving.

energievraagstukken

Mogelijkheden van meer duurzame energietoepassingen onder andere in relatie met economische, maatschappelijke en technische ontwikkelingen. Ook de ontwikkelingen met betrekking tot de klimaatveranderingen hebben de aandacht binnen dit thema. Voor activiteiten binnen dit thema wordt onder meer aansluiting bij Energy Valley onderzocht.

³ Voor dit thema is een koppeling mogelijk met projecten InnovatieProgramma Stedelijke Vernieuwing (IPSV), projecten van het Gido, de handreiking 'Milieukwaliteit in de leefomgeving' (MILQ), de Interimwet stad en milieubenadering en de Subsidieregeling Aanpak Milieudrukvermindering (SAM)

water

Nederland leeft met water. Duurzaam waterbeheer vanuit een brede betrokkenheid is daardoor van groot belang voor een duurzame samenleving. Daarbij wordt water in de breedste zin gezien: grondwater, oppervlaktewater, drinkwater, proceswater, waterberging, waterafvoer, water als biotoop, enz. De vele functies die water kan hebben dragen bij aan de duurzame samenleving. Om in de toekomst te blijven beschikken over voldoende schoon zoetwater en de wateroverlast te beperken, is duurzaam waterbeheer een voorwaarde. Hierbij spelen ook de klimaatveranderingen een rol. Binnen dit thema kan aansluiting worden gezocht bij projecten Waterbeheer 21^e eeuw en de Kaderrichtlijn Water.

duurzame ontwikkeling tussen de oren

Voor een duurzame samenleving is het van groot belang dat de mensen die de samenleving vormen zelf een bijdrage leveren aan het in stand houden en verder uitbreiden van de duurzame samenleving. Duurzame ontwikkeling moet daarom 'tussen de oren zitten' bij zo veel mogelijk mensen. Gedacht kan worden aan doelgroepen zoals jongeren, bestuurders, bedrijfsleven, consument, enzovoort. Uiteraard maakt de bewustwording onderdeel uit van ieder project binnen de eerder genoemde thema's. Er is echter gekozen voor het specifiek benoemen van het thema 'duurzame ontwikkeling tussen de oren' om eveneens projecten te genereren waarbij bewustwording en het leren centraal staat. Dus niet in eerste instantie het mainstream onderwerp maar de mens in het algemeen. Er kan aansluiting worden gezocht bij projecten als Duurzaam produceren en Duurzaam consumeren. Dit thema is nauw gerelateerd aan kennismanagement. Hoe zorg je ervoor dat leerervaringen uit (kleine) projecten gedeeld en verspreid kunnen worden onder grote groepen mensen en organisaties.

4.2 Ambities per pijler

De noordelijke basisambitie en thema's moeten vorm krijgen binnen de drie pijlers van het landelijke kader (hoofdstuk 3). Daarbij ligt de nadruk voor het noordelijke programma op de pijler 'Lerende samenleving met een focus op besluitvormingsprocessen'. Per pijler worden hierna de noordelijke ambities benoemd. Voor alle drie pijlers geldt dat de verdere uitwerking van de activiteiten plaatsvindt bij het opstellen van het uitvoeringsprogramma.

Pijler 1. Lerende individuen – focus op onderwijssysteem

De insteek van de drie noordelijk provincies is om voor de pijler 'Lerende individuen' een vervolg op het project 'Scholen voor duurzaamheid' op te zetten. De ambitie daarbij is het uitbouwen van de structuur naar onder meer het MBO en basisonderwijs waarbij de structuur na het afronden van het project zelfstandig kan blijven bestaan. Dit project zal door de drie noordelijke provincies gezamenlijk worden opgezet en is gericht op de noordelijke basisambitie en thema's. Voor de uitvoering van dit project zal een verzoek worden ingediend voor ondersteuning (in uren) vanuit het landelijke projectbureau.

Pijler 2. Lerende organisaties – focus op overheden

De provincies melden zich gezamenlijk aan voor deze pijler. Ambitie daarbij is om aan de hand van één of meer mainstreamprocessen samenhang met betrekking tot duurzame ontwikkeling te creëren tussen de diverse provinciale sectoren (milieu, RO, welzijn, economie, natuur enz.). Achterliggende gedachte daarbij is dat samenhang tussen de diverse sectoren binnen een organisatie een voorwaarde is voor het kunnen implementeren van een meer duurzame afweging in besluitvormingsprocessen. Dit project wordt, indien mogelijk, door de drie noordelijke provincies gezamenlijk voorbereid en uitgevoerd en is eveneens gericht op de basisambitie en thema's. In het uitvoeringsprogramma zal dit verder uitgewerkt worden.

Pijler 3. Lerende samenleving - focus op besluitvormingsprocessen

Binnen de pijler 'Lerende samenleving' is de ambitie om alle 5 eerdergenoemde thema's in het uitvoeringsprogramma te laten weerspiegelen. Hier zal op worden gestuurd bij de selectie van de projecten. In een enkel geval zullen meerdere thema's per project mogelijk zijn. De thema's krijgen binnen deze projecten zodanig de aandacht dat een bijdrage wordt geleverd aan de basisambitie.

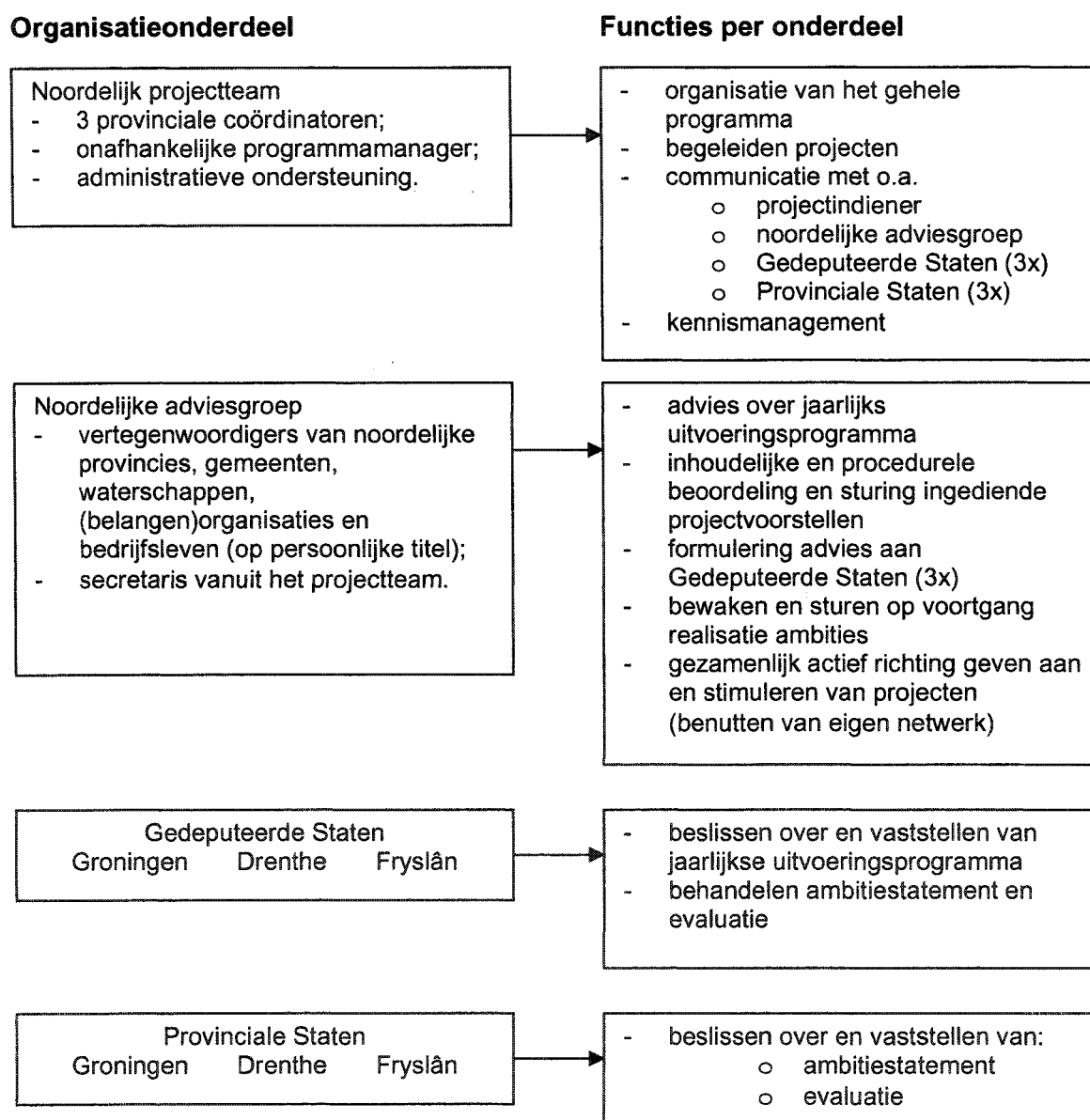
In dit ambitiestatement wordt niet per thema specifiek een ambitie geformuleerd. De drie noordelijke provincies hebben de ambitie om alle 5 thema's in projecten uit te werken. Per project wordt de doelstelling geformuleerd waardoor de resultaten met betrekking tot de basisambitie en de thema's duidelijk worden. Voor deze werkwijze is bewust gekozen om vooraf voldoende ruimte te geven aan nieuwe ideeën vanuit de grote groep betrokken partners. Ieder project behelst één of meer thema's en levert een bijdrage aan de basisambitie. Aan de hand van de basisambitie, de thema's en de criteria is het programma voldoende focus gegeven om er voor te zorgen dat er gericht gewerkt gaat worden.

Met betrekking tot het thema 'duurzame ontwikkeling tussen de oren' zetten de drie noordelijke provincies zich in om zo veel mogelijk nieuwe partners te betrekken. Ambitie hierbij is het breder uitzetten van duurzame ontwikkeling in de samenleving. Om dit te realiseren wordt het programma gestart met direct geïnteresseerde partners om vervolgens met goede voorbeelden ook partijen enthousiast te kunnen maken die in eerste instantie niet snel zouden deelnemen.

5. WERKWIJZE

5.1 Organisatie van het programma

De pijler 'Lerende samenleving' van het programma Leren voor Duurzame ontwikkeling wordt zo veel mogelijk door de drie provincies gezamenlijk georganiseerd. Per provincie is een coördinator aangesteld. Eén van de coördinatoren is de contactpersoon voor de indiener(s) van een project. De afstemming tussen de coördinatoren vindt plaats in het noordelijke projectteam. Naast het noordelijke projectteam functioneert de noordelijke adviesgroep. De adviesgroep bewaakt en stuurt de realisatie van de ambities. Dit gebeurt onder meer door in een vroegtijdig stadium te adviseren over de uitwerking van projectvoorstellen en doordat de leden van de adviesgroep binnen hun eigen netwerk projectinitiatieven gaan stimuleren. In figuur 5.1. is een schema opgenomen waarin de diverse organisatieonderdelen zijn benoemd en de functies per onderdeel zijn aangegeven. Verdere uitwerking van de functies van de diverse organisatieonderdelen vindt plaats in het eerstvolgende uitvoeringsprogramma.

Figuur 5.1. Organisatieschema Leren voor Duurzame Ontwikkeling, pijler 'Lerende samenleving'.

Bij de pijlers 'Lerende individuen' en 'Lerende organisaties' hebben de provinciale coördinatoren een rol bij het stimuleren, indienen en realiseren van de noordelijke projecten. De organisatie van de pijlers wordt in zijn geheel landelijk uitgevoerd.

De rol van de provincie, pijler 'Lerende samenleving'

De provincies hebben de regierol voor deze pijler toegekend gekregen. Dit omvat ondermeer:

- het in afstemming met gemeenten, waterschappen en maatschappelijke partners (doen) opstellen van het Provinciale ambitiestatement en uitvoeringsprogramma's Leren voor Duurzame Ontwikkeling en actief sturen op de voortgang hiervan;
- het zorgdragen voor een goede afstemming met gemeenten, waterschappen en maatschappelijke partners in de uitvoering van het ambitiestatement;
- de zorg om het provinciale programma en de daaruit voortvloeiende projecten financieel af te wikkelen;
- het jaarlijks achteraf rapporteren over de voortgang van het programma en de bereikte resultaten aan de landelijke stuurgroep Leren voor Duurzame Ontwikkeling;
- de zorg voor communicatie (publiciteit) over het programma en de projecten binnen de provincie;
- de zorg voor kennismanagement op provinciaal niveau zoals bijvoorbeeld:
 - het invullen van een provinciale (deel)website;
 - de uitwisseling van ervaringen tussen projecten en activiteiten;
 - het verzorgen van de communicatie over het decentrale programma.

De rol van de provinciale coördinator en/of programmamanager omvat ondermeer:

- de advisering over het jaarprogramma aan de afzonderlijke colleges van GS;
- het stimuleren van partners en medeoverheden tot deelname aan het programma;
- het verlenen, monitoren en afrekenen van projectsubsidies;
- het verzamelen van gegevens t.b.v.:
 - monitoring en voortgang;
 - evaluatie;
 - communicatie;
 - kennismanagement.
- het zorgdragen voor afstemming met andere relevante programma's en projecten in de provincie.

In bijlage II is het stappenplan voor het indienen van een projectaanvraag opgenomen. De provincie stelt organisaties in de gelegenheid om projecten in te dienen. Deze aanvragen worden behandeld in de adviesgroep. De adviesgroep beoordeelt of de aanvragen overeenkomen met de basisambitie, thema's en de criteria. Daarnaast bekijkt de adviesgroep of de ingebrachte projectaanvragen voldoende de gehele breedte van het programma dekken. Als dit niet het geval is, wordt initiatief genomen om projecten te genereren op die gebieden waar nog te weinig aanvragen zijn ingediend. Indien er te veel projecten worden ingediend, maakt de adviesgroep aan de hand van de basisambitie, thema's en criteria een selectie.

5.2. Communicatie en kennismanagement

Communicatie en kennismanagement zijn belangrijke schakels in het succes van Leren voor Duurzame Ontwikkeling. Bij het opstellen van ieder uitvoeringsprogramma wordt door de projectgroep een plan voor communicatie en kennismanagement opgesteld. Het kennismanagement zal zich vooral richten op gemakkelijk toegankelijke voorzieningen voor het uitwisselen van ervaringen en resultaten waardoor de leercomponent wordt versterkt. Het kennismanagement vormt daarmee een schakel tussen en boven de diverse projecten. Welke vorm hier het beste bij past, zal bij het opstellen van het plan voor communicatie en kennismanagement worden onderzocht.

De communicatie binnen het programma kent diverse niveaus. De provinciale coördinatoren hebben hierin een centrale rol. Voorlopig wordt, naast eventuele algemene publiciteit, onderscheid gemaakt in zes niveaus:

1. alle reeds betrokken partners in het algemeen;
2. de partners die deelnemen aan projecten, inclusief de fase van projectvoorstel;
3. nieuw te betrekken partners;
4. de adviesgroep;
5. de gedeputeerden als eindverantwoordelijke bestuurders;
6. Provinciale Staten.

Ad. 1 Reeds betrokken partners

Met deze groep wordt gecommuniceerd over:

- het opstellen van de jaarprogramma's;
- de mogelijkheden voor indienen van projecten;
- de voortgang van het programma (nieuwsbrief).

Bij de reeds betrokken partners horen ook de overige bestuurlijke partners (gemeenten en waterschappen). De interbestuurlijke samenwerking tussen deze partners en de provincies zal voor een groot deel plaatsvinden binnen de adviesgroep. Daarnaast zal worden onderzocht van welke bestaande bestuurlijke overleggen gebruik kan worden gemaakt om nog breder aandacht te besteden aan het programma.

Ad. 2 Partners die deelnemen aan projecten

Deze groep behoort automatisch tot groep 1. Daarnaast wordt per projectvoorstel met de betrokken partners de voortgang besproken.

- bevestiging ontvangst projectvoorstel en melding datum eerste bespreking in adviesgroep;
- resultaat eerste bespreking in adviesgroep, indien positief ontvangen dan advies over eventuele aanpassingen en verdere detaillering projectvoorstel en planning volgende bespreking adviesgroep;
- resultaat tweede bespreking in adviesgroep, bespreken opstarten project inclusief organisatorische zaken;
- plannen van tussentijdse voortgangsbesprekingen/rapportages;
- afronding van het project.

Ad. 3 Nieuw te betrekken partners

Nieuw te betrekken partners worden in eerste instantie niet bij het opstellen van de uitvoeringsprogramma's betrokken. De provinciale coördinatoren en de leden van de adviesgroep selecteren de groep nieuw te betrekken partners. Een goede afspiegeling van alle dimensies van duurzame ontwikkeling bij de betrokken partners is daarbij richtinggevend. Van oudsher zijn de organisaties uit de ecologische dimensie goed vertegenwoordigd. Dat betekent dat de aandacht vooral gericht zal zijn op het betrekken van partners uit de sociale (welzijn), economische (bedrijfsleven) en mondiale dimensies. De projectgroep bepaalt aan de hand van de desbetreffende organisaties welke informatie in eerste instantie van belang is. Het zal hierbij vooral gaan om achtergrondinformatie van het programma met aansprekende voorbeelden van (lopende) projecten binnen de thema's. Aangezien het één van de ambities is van dit programma om nieuwe partners erbij te betrekken, zal specifiek aandacht worden besteed aan de communicatie met deze groep.

Ad. 4 De adviesgroep

De adviesgroep wordt ingesteld na het opstellen van het ambitiestatement. Het ambitiestatement is het document op basis waarvan de adviesgroep in beginsel functioneert. Aan de hand van het ambitiestatement adviseert de adviesgroep over de projecten. Hiervoor ontvangen de leden van de adviesgroep de ingediende projectvoorstellen.

Daarnaast is de adviesgroep actief betrokken bij het opstellen van de uitvoeringsprogramma's. Tevens wordt zij geïnformeerd over de voortgang van het programma en eventueel, indien de coördinator dit nodig acht, over de tussentijdse voortgang van individuele projecten.

Van de leden van de adviesgroep wordt verwacht dat zij hun netwerk actief betrekken bij het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling.

Ad. 5. De gedeputeerden

De colleges van gedeputeerden ontvangen de volgende informatie:

- ambitiestatement en uitvoeringsprogramma's;
- adviezen van de adviesgroep met betrekking tot het honoreren van projecten;
- de voortgang van het programma (nieuwsbrief).

Het spreekt voor zich dat de provinciale coördinator regelmatig contact heeft over het programma met de gedeputeerde die Leren voor Duurzaamheid in portefeuille heeft.

Ad. 6. Provinciale Staten

Provinciale Staten ontvangen ter besluitvorming het ambitiestatement en de eindevaluatie. Tussentijds worden zij op de hoogte gehouden van de voortgang.

5.3. Criteria voor projecten

De projecten binnen het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling moeten voldoen aan de algemene, landelijke criteria en aan de specifieke (en noordelijke) criteria. Paragraaf 5.3.1. beschrijft de algemene criteria en paragraaf 5.3.2. beschrijft de specifieke criteria.

5.3.1. Algemene criteria

Mainstream

Zoals eerder benoemd maken projecten deel uit van mainstream besluitvormingsprocessen. Hierbij is het van belang dat zo veel mogelijk wordt gezocht naar maatschappelijke verankering via de grotere besluitvormingstrajecten. Deze mainstream kan van twee kanten benaderd worden:

- vanuit een relatief kleine praktijksituatie de koppeling leggen met de achterliggende processen en initiatieven;
- rechtstreeks vanuit de grotere besluitvormingstrajecten projecten opstarten die bijdragen aan de basisambitie en thema's.

Integrale benadering van kwesties

De projecten moeten kwesties integraal benaderen. Dat wil zeggen dat er een duurzame afweging gemaakt moet worden tussen meerdere dimensies (minimaal drie). Het gaat hierbij om een bewuste afweging tussen de ecologische, sociaal-culturele en economische dimensie rekening houdend met het risico van afwenteling in ruimte (mondiale dimensie) en tijd (toekomstige generaties). Deze afweging moet zo veel mogelijk plaatsvinden door middel van participatie, interactie en democratische processen.

Samengevat wordt gesproken over de volgende zes dimensies:

- sociaal (people);
- economisch (profit);
- ecologisch (planet);
- hier → daar (gevolgen van handelen voor elders);
- nu → straks (gevolgen van handelen voor later);
- participatie.

Sociaal leren

In het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling staan de leerprocessen centraal. Hierbij wordt de voorkeur gegeven aan sociale leerprocessen. Sociaal leren kenmerkt zich door:

- complexe kwesties;
- interdisciplinair (het moet door meerdere disciplines bekeken worden om begrepen te worden);
- toekomstgericht;
- meer partijen en belangen → belangenafweging;
- leren over het proces van leren;
- participatief leren (leren wat andere deelnemers beweegt en op basis daarvan eigen mening of gedrag bijstellen).

De leerprocessen voor duurzame ontwikkeling voldoen onder meer aan de volgende doelen:

- vergroten van algemeen bewustzijn en basiskennis: waardenontwikkeling;
- ontwikkelen en activeren van competenties;
- zicht bieden op alternatieve gedrags- en handelingsperspectieven;
- stimuleren voortdurende reflectie en uitwisseling van ideeën;
- bevorderen voortdurende interactie, participatie en meebeslissen.

Om koppeling met de mainstream te bereiken wordt gestreefd naar maximale spin off van leerresultaten binnen projecten. Daarbij wordt veel aandacht besteed aan kennismanagement.

Meerdere partners

Bij ieder project zijn meerdere partners vanaf het allereerste begin betrokken. Hierbij ligt de nadruk erop dat de verschillende belangen rond een kwestie zijn vertegenwoordigd. Het hoeven niet persé nieuwe partners te zijn. Bij het opzetten van een projectaanvraag moeten minimaal drie partijen betrokken zijn (medeondertekenen). Dit is inclusief de penvoerder van het project.

5.3.2. Specifieke criteria

1. Het project past binnen het kader (hoofdstuk 3) en de ambities (hoofdstuk 4).
2. Er vindt een *gemeenschappelijke* oriëntatie op doelen en richtingen plaats, gekoppeld aan een reëel probleem, een werkelijke uitdaging of kans. Voorstellen/aanvragen worden ingediend door meerdere partijen, liefst uit verschillende dimensies.
3. De (leer-)doelstellingen worden zoveel mogelijk SMART (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdsgebonden) geformuleerd. De dilemma's en leerervaringen worden, ook tussentijds, vastgelegd en geëvalueerd (monitoring). Er vindt reflectie plaats op het behalen van de doelstellingen, inclusief een reflectie op de doelstellingen zelf.
4. Er wordt een aanpak gekozen die leidt tot oplossing van de eigen problemen, een verandering van de situatie, zonder strijdigheid met de eigen opvattingen.
5. Er wordt gebruik gemaakt van omgangsvormen die leiden tot openheid, wederkerigheid en veiligheid.
6. Er is een diversiteit aan leervormen, bijv. observeren, ervaren, experimenteren, reflecteren.
7. Er vindt opschaling plaats (van lokaal naar regionaal, van sectoraal naar integraal, enz.).
8. Deelname aan communicatieprogramma/kennismanagementactiviteiten (uitwisseling tussen projecten, samenwerking met andere duurzaamheidsactiviteiten, enz.) is verplicht. Minimaal 5 % van het projectbudget wordt hiervoor ingezet. In het projectplan wordt aangegeven hoe hieraan vorm wordt gegeven.

9. Het dient te gaan om een goed af te ronden project met concrete (tussen-)resultaten. Meerjarige projecten zijn mogelijk maar indien langer dan 1 jaar is een fasering noodzakelijk met fasen van maximaal 1 jaar. Toekenning van budget vindt ieder jaar opnieuw plaats aan de hand van de resultaten en het plan van de volgende fase.
10. De financiële bijdrage vanuit de provinciaal beheerde middelen voor het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling bedraagt maximaal 85% van de kosten en ten hoogste € 25.000,- per provincie per jaar. In, naar het oordeel van gedeputeerde staten van Drenthe, Fryslân en Groningen, bijzondere gevallen kan een hogere subsidie worden verleend.
11. Terugkoppelmomenten over voortgang project worden vooraf vastgelegd.

Voor toekenning van een financiële bijdrage komen in ieder geval niet in aanmerking:

- projecten met een winst oogmerk;
- projecten die tot het reguliere aanbod of takenpakket van instellingen gerekend kunnen worden;
- de structurele personeelskosten van de aanvragende of uitvoerende organisaties.

Voor projecten is verder de kaderverordening subsidies of algemene subsidieverordening van de formeel toekennende provincie van toepassing.

5.4. Planning

Na de vaststelling van dit ambitiestatement in het najaar van 2004 zal in overleg met de partners het eerste uitvoeringsprogramma worden opgesteld. Hiervoor kunnen projectvoorstellen worden ingediend. Het streven is dit programma eind 2004 gereed te hebben.

Nog voor het opstellen van het uitvoeringsprogramma wordt door de provincies in gezamenlijkheid de organisatie van het programma vormgegeven, zoals de adviesgroep en het format voor de projectaanvraag in A4-vorm. De organisatie zal gereed moeten zijn voordat het eerste uitvoeringsprogramma kan worden opgesteld. Dan kunnen ook de eerste projectvoorstellen worden ingediend. De werkwijze voor het indienen van projecten staat omschreven in bijlage II.

Vervolgens zal jaarlijks een nieuw uitvoeringsprogramma worden opgesteld. In bijlage III is een stroomschema opgenomen met een planning voor de diverse onderdelen.

5.5. Financiën

De provincies Groningen, Fryslân en Drenthe krijgen ieder € 112.000,- per jaar vanuit het Rijk voor toepassing op de pijler 'Lerende samenleving'. De medefinanciering op decentraal niveau wordt vormgegeven doordat de provincie financieel bijdraagt aan project(-en). Daarnaast leveren ook gemeenten bij voorkeur een bijdrage en is financiële ondersteuning vanuit de waterschappen voor de handliggend bij projecten van het thema water. Voorts zal medefinanciering door bedrijven, onderwijs en maatschappelijke organisaties bij de projecten worden nagestreefd.

In de praktijk komt dat neer op het volgende:

- Elke provincie heeft een eigen bijdrage van € 38.250,- per jaar (exclusief de uren van de provinciale coördinator);
- In de projecten en activiteiten bedraagt de eigen bijdrage van de projectpartners gezamenlijk tenminste 15%.

In totaal resulteert dit in circa € 165.275,- per provincie per jaar dat wordt ingezet (rijksmiddelen, provinciale bijdrage en bijdrage van derden). Dus voor het gehele noordelijke programma (3 provincies in 4 jaren) is er een budget van circa € 1.983.300,-. Bij gezamenlijke projecten dragen de provincies evenredig bij. Het streven is om het programma vanuit één budget te beheren en voor de drie provincies gezamenlijk één afrekening bij het Rijk te realiseren, dit op grond van efficiëntie.

5.6. Evaluatie

Halverwege de uitvoeringsperiode (eind 2005) zal een tussenevaluatie plaatsvinden. Deze evaluatie omvat onder andere:

- samenwerking tussen Groningen, Drenthe en Fryslân;
- voortgang van de realisatie van de ambities;
- betrokkenheid van de partners;
- organisatie van het programma;
- overige evaluatiepunten die in de uitvoeringsprogramma's zijn benoemd.

Aan de hand van deze tussenevaluatie kunnen wijzigingen in de werkwijze voor 2006 en 2007 worden doorgevoerd. Aan het eind van de gehele programmaperiode (eind 2007) vindt een eindevaluatie plaats waarin in ieder geval dezelfde punten worden meegenomen als in de tussenevaluatie. Zowel de tussen- als de eindevaluatie zal zo veel mogelijk worden ingepast in de landelijke monitoring.

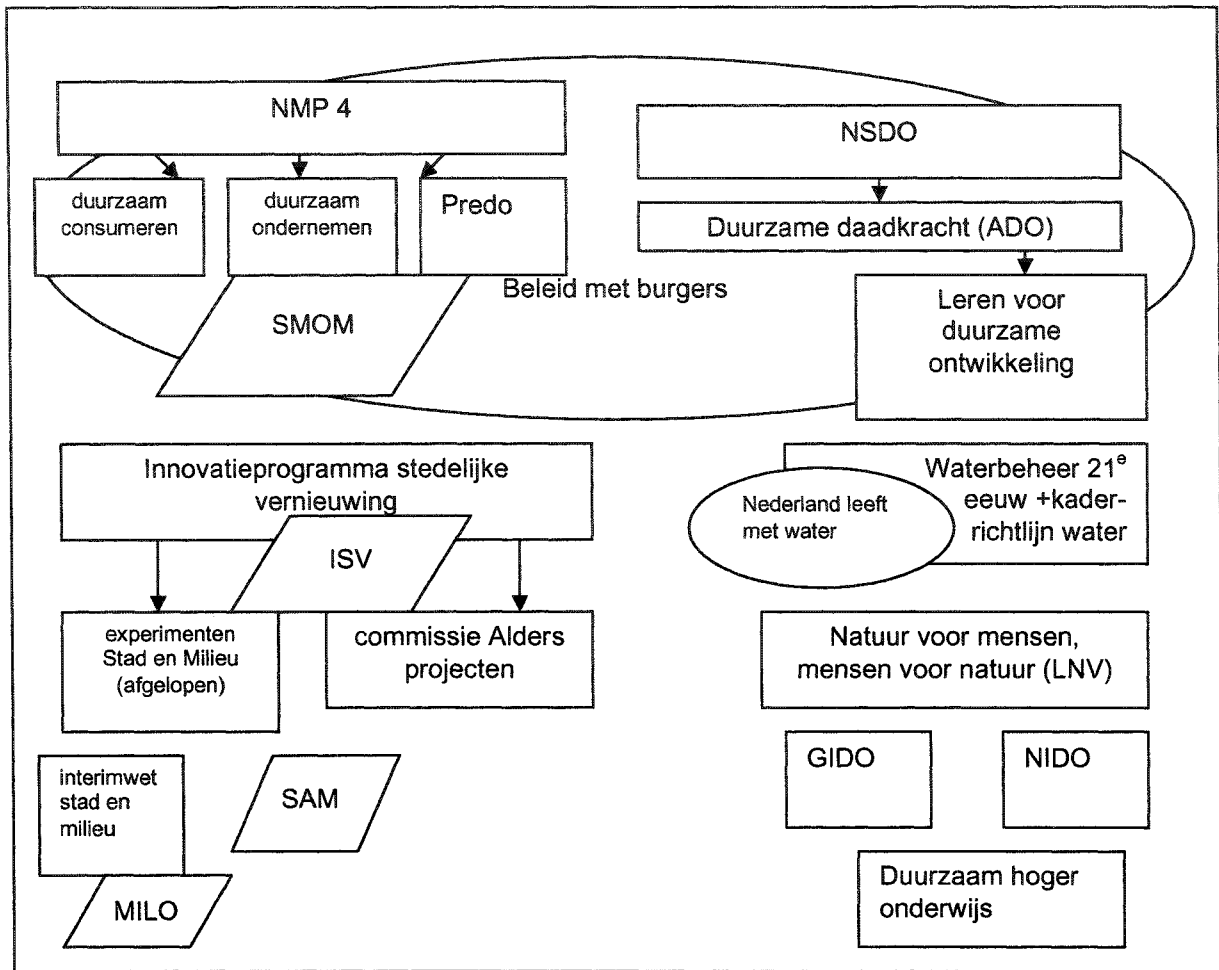
6. TOT SLOT

Met het opstellen van dit ambitiestatement is een basis gelegd voor het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling (2004-2007). Een basis waarin met name procesambities zijn geformuleerd en niet ambities van harde resultaten zoals bijvoorbeeld het realiseren van een bepaald aantal windmolens of een x-aantal projecten per thema. Voor een goed resultaat op de lange termijn is het van belang om nu te blijven investeren in het proces.

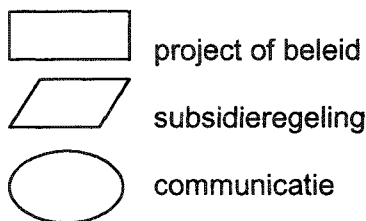
Tijdens de eerste bijeenkomsten met de partners is gebleken dat de betrokkenheid groot is. De komende jaren zal gezamenlijk in de drie noordelijke provincies, met de diverse partners worden gewerkt aan de realisatie van de geformuleerde ambities. Dit zal naar verwachting resulteren in diverse interessante en aansprekende projecten die een grote bijdrage leveren aan de realisatie van de ambities. Vanuit de provincies wordt gewerkt aan een goede organisatie van het programma waarin ook de tussentijdse communicatie met de partners een belangrijk onderdeel is.

Binnen het programma zijn vele mogelijkheden om een bijdrage te leveren aan de ambities. Door de grote betrokkenheid, creativiteit en inzet van de diverse partners zullen er ook in dit programma weer veel verrassende resultaten worden geboekt!

Bijlage I Regelingen, projecten en communicatietrajecten Duurzame Daadkracht

Overzicht van verhoudingen tussen verschillende regelingen

NMP4	Nationaal MilieubeleidsPlan 4
NSDO	Nationale Strategie voor Duurzaam Ondernemen
Predo	Met Preventie naar duurzaam ondernemen
SMOM	Subsidieregeling Maatschappelijke Organisaties en Milieu
ISV	Innovatieprogramma Stedelijke Vernieuwing
SAM	Subsidieregeling Aanpak Milieudrukvermindering
GIDO	Gemeenschappelijk Initiatief realisatie Duurzame Ontwikkeling
NIDO	Nationaal Initiatief Duurzame Ontwikkeling
MILO	Milieukwaliteit In de LeefOmgeving

Bijlage II Stappenoverzicht projectaanvraag Leren voor Duurzame Ontwikkeling

stap	actie	door wie
stap 1	projectidee	indieners
stap 2	contact met provinciale coördinator	indiener en provinciale coördinator/programma manager
stap 3	opstellen A4 (zeer beknopte aanvraag)	indieners
stap 4	behandeling A4 in adviesgroep (preadvies)	adviesgroep
stap 5	terugkoppeling behandeling	provinciale coördinator/programma manager
stap 6	opstellen definitieve projectaanvraag	indieners
stap 7	behandeling projectaanvraag in adviesgroep	adviesgroep
stap 8	bundeling projectaanvragen in uitvoeringsprogramma en formuleren advies aan Gedeputeerde Staten	adviesgroep en provinciale coördinator en programma manager
stap 9	behandeling in Gedeputeerde Staten	Gedeputeerde Staten
stap 10	project uitvoeren	indieners
stap 11	project evalueren	indieners en provinciale coördinator/programmamanager

Bijlage III Streefdata diverse onderdelen Leren voor Duurzame Ontwikkeling

Streefdata

15 juni
gereed

1 augustus
gereed

1 september

1 oktober

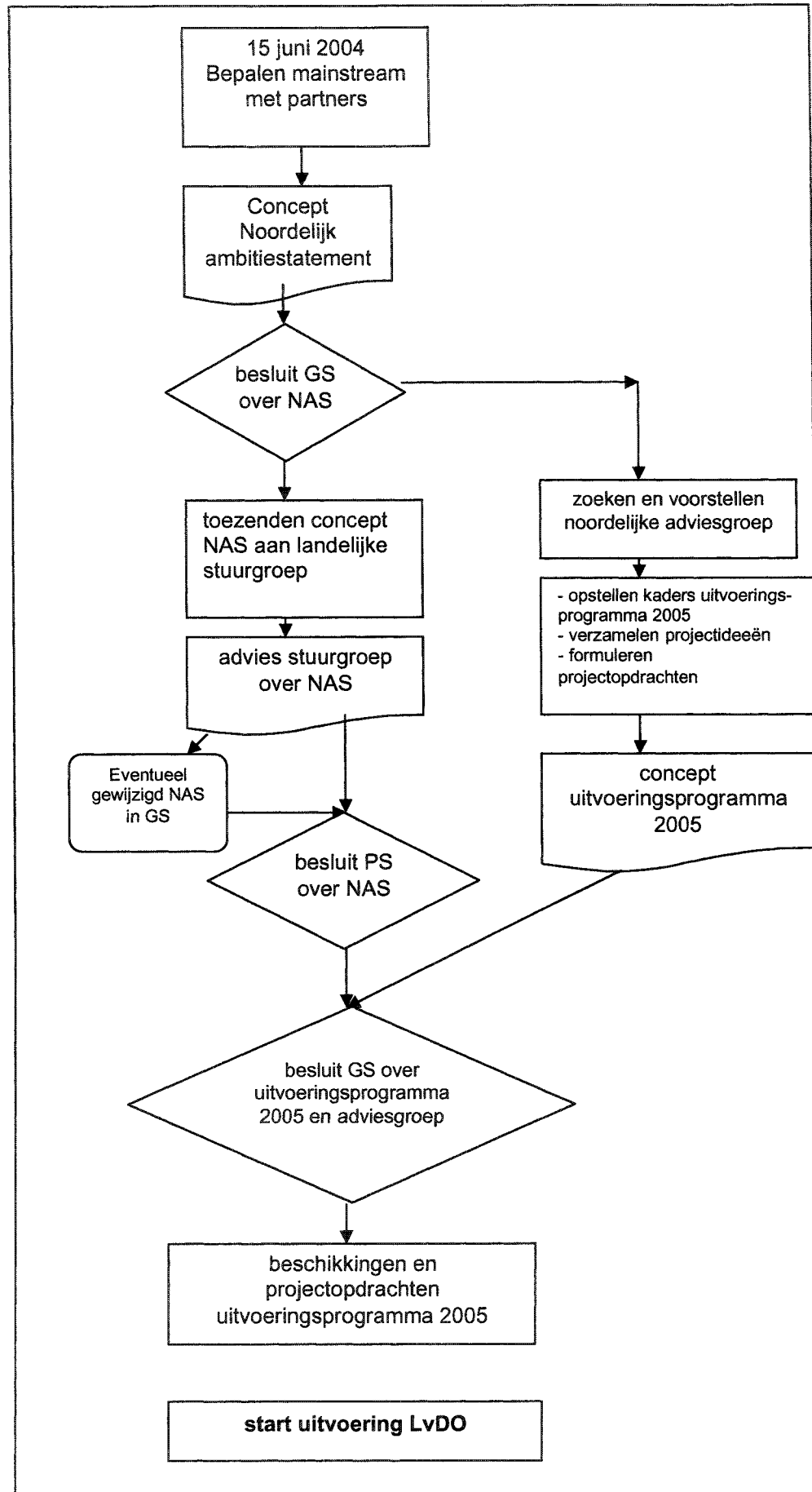
12 oktober

15 december

21 december

24 december

1 januari 2005

Bijlage IV Provinciale coördinatoren Leren voor Duurzame Ontwikkeling

Drenthe

Provincie Drenthe
Catrien Scholten-van der Scheer
Postbus 122
9400 AC Assen
tel. 0592-365726
fax. 0592-365688
e-mail c.scholten@drenthe.nl

Groningen

Provincie Groningen
Guus Hoen
Postbus 610
9700 AP Groningen
tel. 050-3164964
fax. 050-3164639
e-mail a.m.a.hoen@provinciegroningen.nl

Fryslân

Provincie Fryslân
Martijn Iping
Postbus 20120
8900 HM Leeuwarden
tel. 058-2925546
fax. 058-2925123
e-mail m.iping@fryslan.nl